

MAREK PODKOWSKI

ORCID: 0000-0002-4128-1983

Uniwersytet Wrocławski

marek.podkowski@uwr.edu.pl

Działalność badawczo-dokumentacyjna Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu (1965–1975)

Słowa kluczowe: zbrodnie hitlerowskie, Okręgowa Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich, PRL.

RESEARCH AND DOCUMENTATION ACTIVITIES OF THE DISTRICT COMMISSION
FOR THE INVESTIGATION OF NAZI CRIMES IN WROCLAW (1965–1975)

Abstract

The article concerns issues related to the functioning of the Research and Documentation Team, one of several teams operating within the District Commission for the Investigation of Nazi Crimes in Wrocław. The initial turning point is the reactivation of the District Commission in Wrocław, and the final — changes in its organizational structure. Apart from scientific studies, the text is based on the available archival materials collected at the Institute of National Remembrance.

The article proves that the activity of the District Commission in Wrocław was not limited only to investigations and explanatory proceedings. It also conducted vital research and documentation activities. For this purpose, cooperation with the research centre of the University of Wrocław conducting research on fascism and Nazi crimes in Lower Silesia was established. The cooperation resulted in numerous opinions and academic papers on the research areas specified in the cooperation agreement, as well as scientific conferences.

Keywords: Nazi crimes, District Commission for the Investigation of Nazi Crimes, Polish People's Republic.

W 1965 roku Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce reaktywowała okręgowe komisje we wszystkich województwach. Okręgowa Komisja

Badania Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu została reaktywowana 6 lutego 1965 roku¹. Ramy organizacyjne, strukturę i sposób funkcjonowania Okręgowych Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich określał Tymczasowy regulamin Okręgowych Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, zatwierdzony przez ministra sprawiedliwości 1 września 1965 roku. Regulamin przewidywał, że wszystkie reaktywowane komisje miały funkcjonować jako organy społeczne na terenie województwa. Ich członkami powinny być osoby zainteresowane problematyką zbrodni popełnionych w czasie drugiej wojny światowej. Regulamin zakładał, że obok prawników, historyków oraz działaczy politycznych i społecznych w skład komisji będą wchodzić sędziowie, prokuratorzy oraz funkcjonariusze Milicji Obywatelskiej, delegowani za zgodą ich zwierzchników².

Głównym zadaniem Okręgowych Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich (dalej: OKBZH) było ujawnienie hitlerowskich zbrodni i hitlerowskich zbrodniarzy wojennych, którzy dopuścili się zbrodni w Polsce w okresie drugiej wojny światowej³. W celu realizacji tych zadań prace OKBZH miały się skupiać na trzech głównych kierunkach: dochodzeniowo-śledczym, badawczo-dokumentacyjnym i propagandowym⁴.

W skład prezydium OKBZH we Wrocławiu po jej reaktywowaniu, w 1965 roku weszły następujące osoby: przewodniczący OKBZH we Wrocławiu — sędzia sądu wojewódzkiego Henryk Czernik, wiceprzewodniczący — doc. dr hab. Marian Orzechowski, przewodniczący Zespołu Propagandy — Włodzimierz Pawłowicz, przewodniczący Zespołu Badawczo-Dokumentacyjnego — dr Alfred Konieczny, przewodniczący Zespołu Dochodzeniowo-Śledczego — Tadeusz Rzeszowski, zastępca przewodniczącego Zespołu Dochodzeniowo-Śledczego — prokurator wojewódzki Jan Sipowicz, sekretarz OKBZH — Teresa Kegel, członkowie prezydium: prof. dr Jerzy Falenciak, redaktor Julian Bartosz, mgr Andrzej Dereń, komendant wojewódzki MO — Władysław Jaromin, mgr Henryk Gąsior, gen. Marian Mazur⁵. W 1969 roku nastąpiła zmiana personalna prezydium OKBZH we Wrocławiu. Nowym przewodniczącym Zespołu Dochodzeniowo-Śledczego został sędzia sądu wojewódzkiego Teofil Kowalczyk, a na sekretarza powołano mgr Bronisławę Fijałkowską⁶.

Zespół Badawczo-Dokumentacyjny ukonstytuował się w następującym składzie: dr A. Konieczny (przewodniczący), doc. dr hab. K. Jonca, mgr A. Dereń,

¹ C. Pilichowski, *Badanie i ściganie zbrodni hitlerowskich 1944–1974*, Warszawa 1975, s. 42, 65.

² Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (dalej: AIPN), GK 162/16, Tymczasowy regulamin Okręgowych Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, s. 12–13.

³ *Ibidem*, s. 13.

⁴ Ł. Jasiński, *Sprawiedliwość i polityka. Działalność Głównej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich/Hitlerowskich w Polsce 1945–1989*, Gdańsk-Warszawa 2018, s. 390–391, 432.

⁵ Z. Filipiak, *Okręgowa Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu w okresie XXXV-lecia PRL*, „Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi” 7, 1981, s. 298.

⁶ *Ibidem*, s. 298–299.

doc. dr K. Fiedor, mgr E. Jędrzejewski, dr D. Pasierb, dr D. Olszewski, dr C. Kempisty, dr F. Połomski, dr E. Klein, mgr T. Kegel⁷.

Obszarami badawczymi Zespołu Badawczo-Dokumentacyjnego były kwestie związane z organizacją i działalnością Gestapo we Wrocławiu, obozu koncentracyjnego Gross-Rosen, nazistowskich obozów pracy przymusowej na Dolnym Śląsku, rolę wrocławskich ośrodków naukowych w procesie niemieckich przygotowań wojennych⁸.

Na posiedzeniu prezydium Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu w dniu 2 lutego 1970 roku został zatwierdzony plan pracy Zespołu Badawczo-Dokumentacyjnego. Jego członkowie podjęli się realizacji następujących tematów:

1. doc. dr hab. K. Jonca — wykaz więźniów ściętych i zmarłych we wrocławskich więzieniach w latach 1939–1945;
2. doc. dr hab. K. Jonca — miejsce wrocławskich placówek naukowych w polityce wschodniej Trzeciej Rzeszy (1933–1940);
3. dr F. Połomski — sterylizacja i eutanazja — realizacja programu na Dolnym Śląsku w latach 1933–1945;
4. dr E. Klein — cudzoziemcy w więzieniu kłodzkim w latach 1939–1945 (sporządzenie kartoteki według narodowości);
5. dr A. Konieczny — sąd specjalny we Wrocławiu — obsada personalna i orzecznictwo (1933–1945) — kwerenda⁹.

W grudniu 1970 roku przewodniczący Zespołu Badawczo-Dokumentacyjnego przedstawił prezydium OKBZH we Wrocławiu informację o zakończeniu przez Zespół prac nad wykazem egzekucji dokonanych w latach okupacji na Dolnym Śląsku. W tym czasie opracował również opinie na potrzeby OKBZH w Katowicach i Zielonej Górze oraz czynnie uczestniczył w pracach śledczych, wskazując źródła informacji na potrzeby poszczególnych spraw¹⁰.

Badania naukowe prowadzone przez Zespół Badawczo-Dokumentacyjny nie odbiegały od kierunków podstawowej działalności dochodzeniowo-śledczej OKBZH we Wrocławiu. Doprowadziło to do pogłębienia współpracy między środowiskiem naukowym Uniwersytetu Wrocławskiego a Okręgową Komisją Badania Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu. W 1972 roku powołano międzynarodowy Zespół Naukowy do Badań Problematyki Faszyzmu i Zbrodni Hitlerowskich, w ramach którego współpracę rozpoczęli pracownicy naukowcy Uniwersytetu Wrocławskiego i członkowie Zespołu Dokumentacyjnego OKBZH we

⁷ L. Kieres, *Działalność prof. Alfreda Koniecznego w Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich*, „Prawo” 288, 2004, s. 16.

⁸ *Ibidem*. Zob. J. Przygodzki, *Z jednego korzenia wyrosli. Współpraca naukowa Instytutu Historii Państwa i Prawa z Zakładem/Katedrą Doktryn Politycznych i Prawnych w latach 1969–2020*, [w:] *W kręgu doktryn politycznych i prawnych*, red. R. Antonów *et al.*, Wrocław 2020, s. 495.

⁹ L. Kieres, *op. cit.*, s. 17.

¹⁰ *Ibidem*, s. 17–18.

Wrocławiu¹¹. Zespół nawiązał współpracę z francuskim stowarzyszeniem kombatanckim byłych więźniów akcji „Noc i mgła” — „Nacht und Nebel” (NN). Był to kryptonim akcji aresztowania i wywożenia uczestników ruchu oporu z krajów Europy Zachodniej, przede wszystkim z Francji, Belgii, Holandii czy Norwegii, na podstawie tajnego zarządzenia Hitlera z dnia 7 grudnia 1941 roku, a podpisanego przez feldmarszałka Wilhelma Keitla. Akcja ta objęła około siedem tysięcy osób¹². Pierwszym badaczem, który zgłębił to zagadnienie, był Franciszek Ryszka¹³. Temat ten następnie rozwinął i poszerzył Alfred Konieczny we współpracy z Karolem Joncą. Badania w tym kierunku były prowadzone w Bundesarchiw w Koblencji, w ówczesnym Zentrales Staatsarchiv w Poczdamie, a także Arolsen. Alfred Konieczny nawiązał też korespondencję z żyjącymi ofiarami akcji „Noc i mgła” — zwieńczeniem tej współpracy była monografia poświęcona akcji zwalczania ruchu oporu w krajach okupowanych¹⁴.

Bardzo ważnym elementem współpracy między Okręgową Komisją Badania Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu a Uniwersytetem Wrocławskim było podpisanie 22 marca 1972 roku umowy o współpracy naukowo-badawczej. W imieniu OKBZH we Wrocławiu umowę podpisał jej przewodniczący, a w imieniu Uniwersytetu Wrocławskiego — rektor¹⁵. Obowiązywała ona od dnia jej zawarcia. Podstawę prawną stanowiły przepisy dekretu z 10 listopada 1945 roku o Głównej i Okręgowych Komisjach Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce¹⁶ oraz statutu Głównej Komisji i Okręgowych Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, a także postanowienia Ustawy z 5 listopada 1958 roku o szkolnictwie wyższym¹⁷.

Celem, jaki przyświecał podpisaniu umowy o współpracy, było należyte gromadzenie, zabezpieczenie i wykorzystanie materiałów informacyjno-badawczych, lepszy rozwój szczątkowych oraz kompleksowych opracowań z zakresu problematyki hitleryzmu, okupacji hitlerowskiej, zbrodni hitlerowskich i drugiej wojny światowej. Umowa zapewniała korzystną dla obu stron koordynację prac naukowo-badawczych oraz właściwe ich prowadzenie¹⁸.

¹¹ A. Konieczny, [w:] *35-lecie Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce*, Warszawa 1982, s. 103.

¹² J. Przygodzki, *op. cit.*, s. 496.

¹³ Zob. F. Ryszka, *Noc i mgła. Niemcy w okresie hitlerowskim*, Wrocław 1972.

¹⁴ Zob. A. Konieczny, K. Jonca, *Nuit et Brouillard- l'opération terroriste nazie 1941-1944*, Claviers 1981. Praca ta przedstawia zarys problematyki historycznoprawnej tego systemu represyjnego, dokumentację losów jego ofiar, członków ruchu oporu w Belgii, Francji, Holandii i Norwegii. Ustala również genezę akcji, podkreśla jej represyjny charakter oraz opisuje dalszą jej realizację przez aparat sądowno-policyjny III Rzeszy.

¹⁵ AIPN, Wr 6/77, Okręgowa Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu 1965–1984, Umowa o współpracy naukowo-badawczej między Uniwersytetem Wrocławskim a Okręgową Komisją Badania Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu, s. 4; C. Pilichowski, *op. cit.*, s. 67.

¹⁶ Dz.U. z 1945 r. Nr 51, poz. 293.

¹⁷ Dz.U. z 1969 r. Nr 4, poz. 31.

¹⁸ AIPN, Wr 6/77, s. 2.

Założenia umowy przewidywały stałą wymianę informacji o bieżących i planowanych pracach dotyczących zagadnień określonych w dekreście z 10 listopada 1945 roku i statucie Głównej i Okręgowych Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce. Upoważnieni pracownicy obu stron mieli swobodny dostęp do wszelkich materiałów, akt śledztw, kartotek, w zakresie tych zagadnień.

Strony umowy zobowiązywały się do wspólnej organizacji konferencji i sesji naukowych na temat zagadnień związanych z faszyzmem i zbrodniami hitlerowskimi. Tematy i terminy sesji naukowych były ustalane przez obie strony i znajdowały się w planie rocznym pracy. Również każda ze stron umowy mogła wystąpić z inicjatywą prowadzenia przez drugą ze stron prac badawczych lub określonych śledztw, ukierunkowanych i między innymi wykorzystanych dla potrzeb naukowo-badawczych¹⁹.

Prace badawcze prowadzili nie tylko pracownicy naukowcy Uniwersytetu Wrocławskiego, ale także członkowie OKBZH we Wrocławiu. Opiekę naukową nad pracami badawczymi członków OKBZH we Wrocławiu sprawował Uniwersytet Wrocławski. W tym celu obejmował swoim planem naukowym te prace badawcze członków Komisji, które odpowiadały wymogom przewidzianym dla pracowników. Kompetentni pracownicy naukowcy Uniwersytetu udzielali porad i konsultacji niezbędnych do prowadzenia tego rodzaju spraw.

Uniwersytet Wrocławski zobowiązywał się w umowie do umożliwienia publikacji prac członków komisji w czasopiśmie naukowych. Poza tym uczelnia zobowiązywała się poprzez koła naukowe i organizacje młodzieżowe zachęcać studentów do prowadzenia prac naukowych w opisywanym zakresie²⁰.

Pracownicy naukowcy Uniwersytetu Wrocławskiego mieli pierwszeństwo przy zleceniach OKBZH we Wrocławiu dotyczących opracowywania kwerend archiwalnych. Z kolei członkowie komisji byli zapraszani na posiedzenia naukowe organizowane przez uniwersytet, a dotyczące tematyki związanej ze zbrodniami hitlerowskimi.

Umowa zakładała, że obie strony miały się porozumiewać przez upoważnionych przedstawicieli. W sprawach o szczególnym znaczeniu dla współpracy lub w kwestiach wątpliwych decyzja miała być podejmowana wspólnie przez kierowników obu stron.

Bardzo istotny zapis pojawił się w § 10 umowy. Zakładał on powołanie przez rektora Uniwersytetu Wrocławskiego zespołu naukowo-badawczego nad problematyką faszyzmu i zbrodni hitlerowskich w celu realizacji zadań objętych umową²¹.

Zespół naukowo-badawczy postawił sobie bardzo ambitne zadanie. Zobowiązał się opracować w latach 1972–1974 następujące tematy:

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, s. 3.

²¹ *Ibidem*.

1. Normy hitlerowskiego prawa rasistowskiego i ich realizacja w latach 1933–1945.
 2. Realizacja hitlerowskiego prawa i polityki narodowościowej wobec ludności polskiej w Trzeciej Rzeszy (1933–1945).
 3. Hitlerowska polityka wobec polskich instytucji prawa publicznego w Rzeszy do 1939 roku.
 4. Hitlerowska koncepcja administracji państwowej i jej realizacja na ziemiach polskich włączonych do Rzeszy (1939–1945).
 5. Hitlerowska polityka eksterminacyjna wobec obywateli Rzeszy pochodzenia polskiego w latach 1933–1945.
 6. Wywłaszczenie i likwidowanie stanu posiadania polskich osób fizycznych i prawnych (1939–1944).
 7. Organizacja pomocy lekarskiej dla ludności polskiej we Wrocławiu w latach 1939–1945.
 8. Hitlerowskie prace „naukowe” na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1933–1945.
 9. Sądownictwo mocarstw okupacyjnych nad zbrodniarzami hitlerowskimi w latach 1945–1949.
 10. Zbrodniarze hitlerowscy przed sądami polskimi na Dolnym Śląsku.
 11. Społeczeństwo NRF wobec sprawy przedawnienia zbrodni hitlerowskich w okresie rządów „wielkiej koalicji” (1966–1969).
 12. Podstawy prawa materialnego do ścigania i karania zbrodniarzy hitlerowskich.
 13. Działalność tzw. sądów specjalnych (Sondergericht) we Wrocławiu i na Dolnym Śląsku w latach 1939–1945.
 14. Działalność Instytutu Wschodniego (Ostinstitut) we Wrocławiu i jego udział w przygotowaniu drugiej wojny światowej.
 15. Realizacja programu sterylizacji i eutanazji na Dolnym Śląsku²².
- Poza tymi obszarami badawczymi zespół miał przeprowadzić kompleksowe badania dotyczące obozu koncentracyjnego Gross-Rosen i jego filii oraz dokonać kwerendy archiwalnej Zespołu Bertrama w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu, a także dokumentów z czasów hitlerowskich znajdujących się w archiwach przy urzędach stanu cywilnego w województwie wrocławskim.
- Prace nad poszczególnymi zagadnieniami miały być prowadzone indywidualnie bądź zbiorowo. Za całość prac zespołu odpowiedzialny był jego kierownik powołany przez rektora.
- Co roku Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce zobowiązywała się przeznaczać ze swego budżetu środki finansowe na zabezpieczenie prac zespołu. Chodziło o pokrycie kosztów delegacji, mikrofilmów i odbitek dokumentów, kwerend archiwalnych, referatów itp. Gospodarowanie przydzielonymi

²² *Ibidem*, s. 5–6.

dla zespołu środkami finansowymi miało się odbywać według zasad ogólnych przyjętych przez Główną Komisję Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce na podstawie rachunków zatwierdzanych przez przedstawicieli obu stron. Dla zabezpieczenia prac w 1972 roku GKBZH w Polsce przydzieliła zespołowi za pośrednictwem oddziału wrocławskiego kwotę 25 000 zł²³.

Tradycją stało się organizowanie co roku przez GKBZH we Wrocławiu oraz pracowników naukowych Uniwersytetu Wrocławskiego sesji naukowych, konferencji i odczytów w różnych miejscowościach na terenie Dolnego Śląska. W 1969 roku odbyły się dwie konferencje na temat *Skazani z tzw. Protektoratu Czech i Moraw we wrocławskich więzieniach w latach 1939–1945* oraz *Zbrodnicza działalność b. szefa gestapo we Wrocławiu dr Gerke*. W kolejnym roku zorganizowano również dwie konferencje pod tytułem *Zbrodnie hitlerowskie na dzieciach i młodzieży polskiej i Sprawy Norymbergii*²⁴. Cztery konferencje zostały zorganizowane w 1971 roku – ich tematyka dotyczyła hitlerowskiej polityki narodowościowej w latach 1933–1939, zagadnień pracy przymusowej robotników i jeńców wojennych na Dolnym Śląsku w latach 1939–1945, obozu w Brzegu Dolnym (filii obozu w Gross-Rosen) jako obozu zagłady i ewakuacji więźniów z obozu Gross-Rosen jako formy eksterminacji²⁵.

W 1972 roku odbyły się sesje popularno-naukowe w Jeleniej Górze zatytułowane *Obozy jenieckie i obozy pracy na terenie powiatu jeleniogórskiego*, w Świdnicy — *Zbrodnie popełnione w czasie ewakuacji obozu Gross-Rosen i podobozów*. W 1973 roku sesje zorganizowano we Wrocławiu — *Hitlerowska polityka przymusowego zatrudnienia Polaków na Śląsku i ziemiach włączonych do Rzeszy*, oraz w Jelczu — *Zbrodnie popełnione w filii obozu koncentracyjnego Gross-Rosen — Fünfteichen*. W 1974 roku odbyły się trzy sesje popularno-naukowe: w Bielawie poświęcona filii obozu Gross-Rosen w tej miejscowości, w Borowicach na temat zbrodni popełnionych w obozach w Pogorzowicach i Borowicach, w Wałbrzychu dotycząca pamięci więźniów obozu w Walimiu²⁶. Z inicjatywy pracowników naukowych Uniwersytetu Wrocławskiego przy współpracy GKBZH w Polsce oraz OKBZH we Wrocławiu zorganizowano w 1974 roku międzynarodowe sympozjum naukowe *Faszyzm — teoria i praktyka w Europie w latach 1922–1945*²⁷. Swoje poglądy wymienili wówczas historycy, prawnicy i politolodzy z Polski, Czechosłowacji, Węgier i obu państw niemieckich²⁸. Kolejne dwie sesje zorganizowano w 1975 roku. Pierwsza poświęcona była zbrodniom popełnionym na

²³ *Ibidem*, s. 6.

²⁴ C. Pilichowski, *op. cit.*, s. 65–66.

²⁵ *Ibidem*, s. 66.

²⁶ AIPN, Wr 587/174, Działalność Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu w okresie XXXV-lecia PRL, s. 9–10.

²⁷ Referaty zaprezentowane na tym sympozjum, komunikaty i głosy w dyskusji opublikowane zostały w specjalnym tomie „Studiów nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi” 3, 1977.

²⁸ A. Konieczny, *op. cit.*, s. 104.

terenie podobozów Gross-Rosen z terenu Kamiennej Góry, a druga — zorganizowana we Wrocławiu — członkom francuskiego ruchu oporu N.N.²⁹

Sukcesem działalności zespołu naukowo-badawczego stały się „Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi” wydawane w ramach serii Acta Universitatis Wratislaviensis od 1974 roku. Naukowcy wrocławscy, członkowie zespołu opublikowali w nich szereg ciekawych prac na temat faszyzmu i zbrodni hitlerowskich na Dolnym Śląsku. Również niektórzy członkowie OKBZH we Wrocławiu zamieścili tam swoje artykuły.

Pierwszy tom tego czasopisma zawiera fragmenty wyników badań członków zespołu naukowo-badawczego. Dotyczyły one kilku aspektów polityki narodowej socjalistów wobec Polaków w Niemczech, szczególnie zaś na Śląsku. Inicjatorem opracowania takiego tematu była GKBZH w Polsce, która umożliwiła autorom zreferowanie prac na jednym z posiedzeń GKBZH zorganizowanym w 1972 roku w Warszawie³⁰.

W tomie drugim „Studiów” znalazły się artykuły poświęcone problematyce prawnej przymusowego zatrudniania Polaków w Rzeszy i na obszarach włączonych do Niemiec, założeniom hitlerowskiej polityki zatrudnienia na Śląsku, rozmiarom pracy przymusowej Polaków w Prusach Wschodnich, obozom pracy na ziemi szczecińskiej. Artykuły poświęcone tej tematyce były plonem konferencji zorganizowanej w 1973 roku z inicjatywy OKBZH we Wrocławiu oraz pracowników naukowych Uniwersytetu Wrocławskiego³¹.

Poza artykułami poruszającymi tę problematykę, w tomie pierwszym i drugim ukazały się między innymi publikacje dotyczące obozu koncentracyjnego Gross-Rosen i jego filii.

Działalność Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu nie ograniczała się tylko do śledztw i postępowań wyjaśniających. Prowadziła również działalność naukowo-badawczą. W tym celu nawiązana została współpraca z Uniwersytetem Wrocławskim, którego pracownicy prowadzili badania nad problemem faszyzmu i zbrodni hitlerowskich na Dolnym Śląsku. Owocem współdziałania były liczne opinie i prace naukowe dotyczące obszarów badawczych określonych w umowie o współpracy oraz konferencje naukowe. Wyniki tych badań publikowane były w „Studiach nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi” w kolejnych tomach, począwszy od 1974 roku.

Bibliografia

Filipiak Z., *Okręgowa Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu w okresie XXXV-lecia PRL*, „Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi” 7, 1981.

²⁹ IPN Wr 587/174, s. 10.

³⁰ „Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi” 1, 1974.

³¹ „Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi” 2, 1975.

- Jasiński Ł., *Sprawiedliwość i polityka. Działalność Głównej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich/Hitlerowskich w Polsce 1945–1989*, Gdańsk-Warszawa 2018.
- Kieres L., *Działalność prof. Alfreda Koniecznego w Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich*, „Prawo” 288, 2004.
- Konieczny A., [w:] *35-lecie Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce*, Warszawa 1982.
- Konieczny A., Jonca K., *Nuit et Brouillard- l'opération terroriste nazie 1941–1944*, Claviers 1981.
- Pilichowski C., *Badanie i ściganie zbrodni hitlerowskich 1944–1974*, Warszawa 1975.
- Przygodzki J., *Z jednego korzenia wyrosli. Współpraca naukowa Instytutu Historii Państwa i Prawa z Zakładem/Katedrą Doktryn Politycznych i Prawnych w latach 1969–2020*, [w:] *W kręgu doktryn politycznych i prawnych*, red. R. Antonów, Ł. Machaj, M. Marszał, M. Sadowski, T. Scheffler, Wrocław 2020.
- Ryszka F., *Noc i mgła. Niemcy w okresie hitlerowskim*, Wrocław 1972.
- „Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi” 1–3, 1974–1976.

Źródła archiwalne

- AIPN, GK 162/16, Tymczasowy regulamin Okręgowych Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce.
- AIPN, Wr 6/77, Okręgowa Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu 1965–1984, Umowa o współpracy naukowo-badawczej między Uniwersytetem Wrocławskim a Okręgową Komisją Badania Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu.
- AIPN, Wr 587/174, Działalność Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu w okresie XXXV-lecia PRL.